

Μνήμων

Τόμ. 5 (1975)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

Τ Ο Μ Ο Σ Π Ε Μ Π Τ Ο Σ

JOHANNES KODER : Ένα άγνωστο νομικό χειρόγραφο από τη Μάνη
• ΕΛΕΝΗ ΣΑΡΑΝΤΗ : Η Πάτρα όπως την είδαν οι περιηγητές από
το 1204 ως το 1500 • Α. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ : Ένα χειρόγραφο από το
Μελάνικο στη Βιβλιοθήκη John Rylands του Μάντσεστερ • ΕΛΕΥΘΕ-
ΡΙΟΣ Π. ΑΛΕΞΑΚΗΣ : Η δομή της ελληνικής οικογένειας στη Θράκη
• ΘΑΝΟΣ ΒΕΡΕΜΗΣ : Ανέκδοτα κείμενα γύρω από το Κίνημα της
9ης Μαρτίου 1933 • ΕΥΓΥΧΙΑ Δ. ΛΙΑΤΑ : Μαρτυρίες για την πτώση
τ' Αναπλιού στους Τούρκους (9 Ιούλη 1715) • ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΠΠΑΣ :
'Ο Καλαβρυτινός δάσκαλος Γρηγόριος Ίωαννίδης και η Βιβλιοθήκη του
• ΧΡΗΣΤΟΣ Κ. ΛΟΥΚΟΣ : 'Ο Μακρυγιάννης προσφέρει στη βασιλίσσα
της 'Αγγλίας Βικτωρία τις εικονογραφίες του Εικοσιένα • ΒΙΒΛΙΟΓΡΑ-
ΦΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ 1974.

Α Θ Η Ν Α 1 9 7 5

ΕΝΑ ΑΓΝΩΣΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ ΑΠΟ ΤΗ ΜΑΝΗ

JOHANNES KODER

doi: [10.12681/mnimon.353](https://doi.org/10.12681/mnimon.353)

Βιβλιογραφική αναφορά:

KODER, J. (1975). ΕΝΑ ΑΓΝΩΣΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ ΑΠΟ ΤΗ ΜΑΝΗ. *Μνήμων*, 5, 1-6.
<https://doi.org/10.12681/mnimon.353>

JOHANNES KODER

ΕΝΑ ΑΓΝΩΣΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ ΑΠΟ ΤΗ ΜΑΝΗ *

Τὸν Μάιο τοῦ 1975, μετὴν εὐκαιρία μιᾶς ἐκδρομῆς στὴ χερσόνησο τῆς Μάνης, ἐπισκέφθηκα τὴν ἐρειπωμένη μονὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τῆς Καταφυγιώτισσας, ποὺ βρίσκεται σὲ μιὰ ἀληθινὰ μαγευτικὴ θέση, στὴ βόρεια πλαγιά τοῦ ὄρους Μακρυλάκκωμα, περὶ τὰ 15 χμ. ΝΔ ἀπὸ τὸ Γύθειο¹. Ἀπὸ τὸ μοναστήρι αὐτὸ σώζονται σήμερα τὰ ἐρείπια τοῦ περιβόλου του καί, σὲ κακὴ κατάσταση, τὸ καθολικόν, ἓνα ἐπίμηκες κτίσμα χωρὶς νάρθηκα μετὰ ὀκτάγωνο τροῦλλο, ποὺ στηρίζεται στοὺς πλάγιους τοίχους. Μέσα στὴν ἐκκλησία, καί πίσω ἀπὸ τὸ ξυλόγλυπτο εἰκονοστάσιον τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας, βρῆκα ἓνα κουτὶ ποὺ περιεῖχε ἓνα ὡς τώρα ἄγνωστο χειρόγραφο μετὰ συλλογὴ Νομοκανόνων.

Τὸ μοναστήρι τῆς Καταφυγιώτισσας εἶναι τώρα ἰδιοκτησία τοῦ κ. Ἀριστομένους Κυριαζάκου, γεωργοῦ ἀπὸ τὸ χωριὸ Δροσοπηγῆ, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν γνώριζε τὴν ὑπαρξὴ τοῦ κώδικα. Τώρα τὸν ἔχει στὸ σπίτι του καί εὐγενέστατα μοῦ ἐπέτρεψε νὰ τὸν ἐξετάσω. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχα καιρὸ νὰ μείνω ἐκεῖ γιὰ πολὺ, ὥστε νὰ μελετήσω τὸ χειρόγραφο λεπτομερειακά, ἡ περιγραφή μου θὰ εἶναι προσωρινὴ καί θὰ περιοριστῆ μόνο στὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα στοιχεῖα. Πάντως θὰ δείξη, νομίζω, στοὺς εἰδικούς ὅτι θὰ ἀξιζε ἡ ἐνασχόλησή τους μετὰ τὸ νέο εὑρημα.

Πρόκειται γιὰ χαρτῶο χειρόγραφο, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀντιγραφή, ὅπως ἀναφέρεται στὸν κολοφῶνα τοῦ χειρογράφου, ὀλοκληρώθηκε τὸ 1713. Σ' ἓνα μεμονωμένο ὅμως φύλλο μετὰ σβησμένη ἀρίθμηση, ποὺ βρίσκεται μετὰ τὸ φ. 180, ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη ἐνθύμησις: *εἶναι δὲ ἔτος ,αχγ. - σεπτεμβρίου κ'. τοῦτο τὸ ἔτος καί τὸν μῆνα ἐπαράλαβαν οἱ Βενέτικοι ὄλον τὸν μορέαν*. Καθὼς εἶναι μᾶλλον ἀπίθανο ὁ γραφεὺς νὰ ἄρχισε τὴν ἀντιγραφή

* Ἐυχαριστῶ τοὺς κ. κ. Σπ. Τρωϊάνο καί Α. Μαρκόπουλο, Ἀθήνα, ὡς καί Ρ. Ε. Pielog, Βιέννη, γιὰ τὶς πολύτιμες ὑποδείξεις τους.

1. Ἡ περιοχὴ ἀνήκει διοικητικὰ στὸ δῆμο Δροσοπηγῆς (πρῶην Τσεροβάς, πρβλ. Μ. V a s m e r, Die Slaven in Griechenland, Abh. Preuss. Akad. Wiss., phil. - hist. kl. 1941/12, Βερολίνο, 1941, 174) τοῦ νομοῦ Λακωνίας.

τοῦ χειρογράφου τὸ ἔτος 1690 καὶ νὰ τελείωσε τὸ 1713, εἰκάζουμε ὅτι τὸ σημεῖωμα αὐτὸ ὑπῆρχε στὸ χειρόγραφο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀντέγραψε ὁ κωδικογράφος μας. Ἐλλωστε, ὁ κατάλογος τῶν πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινούπολης, ποὺ τελειώνει στὸ ἴδιο φύλλο, φθάνει ἐπίσης μέχρι τὸ 1690, δηλαδὴ ὡς τὴ δευτέρα πατριαρχία τοῦ Καλλινίκου Β' (1689 - 1693).

Ὁ κώδικας ἔχει διαστάσεις 29,8 × 22,8 ἐκ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 228 φύλλα μὲ 25 - 27 στίχους κατὰ σελίδα. Ἡ γραφὴ εἶναι ἀρκετὰ ἐπιμελημένη μὲ ἀρχικά καὶ ἐπίτιτλα ἐρυθρόγραφα. Γενικὰ ἡ κατάστασή του εἶναι κακὴ, ἰδιαίτερα μετὰ τὸ φ. 180, διότι ἔπαθε καταστροφὲς ἀπὸ τὴν ὑγρασία καὶ τὰ ποντίκια.

Τὸ χειρόγραφο περιέχει στὸ πρῶτο μέρος (φφ. 1 - 133) τὴν παράφραση τοῦ Νομοκάνονα τοῦ Μαλαξοῦ καὶ στὸ δεύτερο (φφ. 134 - 228) ἀποσπάσματα ἀπὸ ἄλλες νομικὲς συλλογές. Αὐτὸς ὁ συνδυασμὸς τοῦ Μαλαξοῦ μὲ ἄλλα νομοκανονικά κείμενα σὲ ἐγχειρίδια ποὺ γράφονταν γιὰ τὶς πρακτικὲς ἀνάγκες ἐπισκόπων μὲ δικαστικὰ καθήκοντα φαίνεται πὼς ἦταν πολὺ συνηθισμένους στὴ Τουρκοκρατία ².

Τὸ περιεχόμενον τοῦ κώδικα :

A) Παράφραση τοῦ Νομοκάνονα τοῦ Μανουὴλ Μαλαξοῦ

(κεφ. 1 - 383, φφ. 1 - 133)

1α - 17α Πίναξ σὺν θεῶ ἀγίῳ τοῦ παρόντος ἐκκλησιαστικοῦ καὶ βασιλικῆς νόμου, ἀρχ. (1α) *Περὶ κριτοῦ, ὅτι νὰ εἶναι εἰς ὄλους συμπαθής...*, τελ. (17α) *τέλος τοῦ πίνακος καὶ τῶ θεῶ δόξα ἀμὴν 1713* (πρβλ. Indr. Leg., σ. 637 - 658) ³.

18α - 133β Νόμος ἐκκλησιαστικὸς τε καὶ βασιλικός, ἀρχ. (18α) *Περὶ κριτοῦ, ὅτι νὰ εἶναι εἰς ὄλους συμπαθής· καὶ νὰ μὴ δὲν πιστεύῃ λόγους τινὸς χωρὶς ἀποδείξεως· κεφάλαιον ᾧ· Πρέπει τὸν κριτὴν τουτέστι τὸν ἀρχιερέαν νὰ μιμεῖται τὸν δίκαιον κριτὴν..*, (πρβλ. Indr. Leg., 659 - 929).

Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο πὼς ὁ Νομοκάνονας τοῦ Μαλαξοῦ ἀρχίζει ἐδῶ χωρὶς τὸ συνηθισμένο του προοίμιον (πρβλ. π. X. Indr. Leg., 635 - 636).

B) Ἀποσπάσματα ἀπὸ ἄλλες νομικὲς συλλογές

(κεφ. 384 - 618, φφ. 134 - 228)

134α Σύντομος ἐκλογὴ νόμων πολιτικῶν καὶ βασιλικῶν γενομένη

2. Πρβλ. π.χ. τοὺς κώδικες τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν, ἀρ. 1400 καὶ 2231 (βλ. Λ. Πολίτη, *Ἑλληνικά* 25/1 (1972) 115 - 117 καὶ 28/1 (1975) 161 - 163).

3. Indreptareea Legii 1652, ed. Acad. Republ. Pop. Romîne, Βουκουρέστι 1962.

παρὰ λέοντος καὶ κωνσταντίνου τῶν σοφῶν βασιλέων· κε(φάλαιον) τπδ' (πρβλ. I. - Π. Ζέπου II, 11)⁴.

134α - 165β Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ «Πόνημα» τοῦ Μιχαὴλ Ἀτταλειάτου⁵, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ Προοίμιό του (Περὶ νόμων), ἀρχ. (134α)

*Ἐπὶ τῶν ἀνωτάτων χρόνων ὅτε ταῖς ὑπατεῖαις τὸ τῶν ῥωμαίων ὑπὴ-
κοον διηλυθῆτο, οὐχ υπῆρχον ἔγραφοι νόμοι ἀλλὰ ἀγράφως οἱ πλείο-
νες ἔκειντο. Ὑστερον δὲ ἐκλεγέντες δέκα ἄνδρες ὧν ἦρχεν ἄπιος κλαύ-
διος συναγαγόντες τὰ τῆς ῥώμης νόμιμα σποράνδη γραφέντα ἐπετέλεσαν*

5 *τὸ δωδεκάδελτον καὶ μεταπεμψάμενοι καὶ ἀπὸ ἀθηνῶν οὗς ἦχον νό-
μους ἐκτεθειμένους παρὰ τοῦ σόλωνος καὶ τοῦ δράκοντος ἐρανισάμε-
νοι (πρβλ. Ἀτταλ. Προοίμ. α' - β' καὶ Ἀρμενόπ. I, 1, 1 - 2).*

*Εἶτα ἐλθόντες τινὲς σοφοὶ ὧν ἦρχε γάϊος ἐτέρας νομοθεσίας προσεπε-
τεθήκασιν μετὰ δὲ τούτους διάφοροι βασιλεῖς διατάξεις συνεγράψαντο ὡς*
10 *ἐδόκει αὐτοῖς συμφέροντας τῇ πολιτεία. Χρόνοις δὲ ὕστερον ἰουστινια-
νὸς ὁ βασιλεὺς τὰς διεσπαρμένας ἐκθέσεις συναγαγὼν καὶ σοφῶς ἰδιο-
ρθυμήσας ἐν πεντήκοντα βιβλίοις ἀνήγαγε δίγιστα ταῦτα καλέσας (πρβλ.
Ἀτταλ. Προοίμ. γ' - ε' καὶ Ἀρμενόπ. I, 1, 3 - 4).*

*Τελευταῖος δὲ πάντων λέων ὁ σοφὸς σκοπήσας καὶ συνάψας τὰ διε-
στῶτα εἰς ἓν συνεκεφαλαίωσε ἐν ἑξ τεύχεσιν καὶ ἐν βιβλίοις ἐξήκοντα.*
15 *Καὶ μετὰ τούτον πολλοὶ τῶν βασιλέων καθολικὸς < μὲν > νόμους οὐκ
ἐξέθεντο, νεαρὰς δὲ καὶ διατάξεις καὶ χρυσοβούλους λόγους, εἰς ἃ δέον
ἠγήσαντο, πεποιήκασιν. καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸ παρὸν ὡς ἐν συντόμῳ...
(πρβλ. Ἀτταλ. Προοίμ. Ϛ' καὶ Ἀρμενόπ. I, 1, 6 - 8).*

*Τελ. (165α) εἰ δὲ πολλοὶ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ εὐρεθῶσιν κατὰ τὸν (165β)
τῶν προσώπων ἀριθμὸν μετὰξὺ αὐτῶν ἢ κληρονομία διαιρεθῆσεται (πρβλ.
Ἀτταλ. LIV 8 καὶ Ἰουστινιανοῦ Νεαρ. 118, 2).*

165β - 171β Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Νόμο Γεωργικὸ καὶ τὸν Ἀρμενό-
πουλο, ἀρχ. (165β) *Χρῆ τὸν γεωργὸν ἐργαζόμενον τὸν ἴδιον ἀγρὸν, εἶναι
δίκαιον καὶ μὴ παρορίζει αἰλακας τοῦ πλησίον...* (πρβλ. I. - Π. Ζέπου II
65), τελ. (171β) *οὐδεις δύναται τοὺς κληρονόμους τοῦ τελευτήσαντος πρὸ
τῶν ἑννέα ἡμερῶν ἐν αἷς πενθοῦσιν, ἐνάγειν ἢ παρενοχλεῖν τὰ γὰρ πρᾶττό-
μενα πρὸ τῶν θ' ἡμερῶν παρὰ τῶν πενθούντων οὐκ ἔρρονται (πρβλ. Ἀρμε-
νόπ. V, 13, 1 καὶ Ἰουστινιανοῦ Νεαρ. 115, 5, 1).*

171β - 173α (;) Ἀποσπάσματα ἀπὸ τοὺς Στρατιωτικοὺς Νόμους, ἀρχ.
(171β) *Οἱ ἐπ' ἀτιμία ἐξοισοῦν αἰτίας ἐκπεσόντες τῆς στρατείας, οὐδὲ μίαν*

4. I. - Π. Ζέπου, *Jus Graecoromanum*, τ. II, Νομοθεσία Ἰσαύρων καὶ Μακεδόνων, Ἀθήνα 1931.

5. Μιχαὴλ τοῦ Ἀτταλειάτου, *Ποίημα Νομικόν*, ἐκδ. I. - Π. Ζέπου, τ. VII, 415 - 497, πρβλ. καὶ *K o n s t a n t i n H a r m e n o p u l o s, Manuale Legum sive Hexabiblos*, ed. G. E. Heimbach, Λειψία 1851.

τιμὴν δύνανται ἔχειν ἢ πράττειν (πρβλ. I. - Π. Ζέπου II, 76), τελ. κολοβ. (172β) ἐὰν δὲ εὗρη ζῶων ἢ ἄλλον εἶδος μικρὸν ἢ μέγα, καὶ μὴ φανερώση αὐτό, καί... (πρβλ. I. - Π. Ζέπου II, 79).

Τὰ φύλλα 173 καὶ 174 λείπουν.

173α (;) - 180α Ἀποσπάσματα ἀπὸ τοῦς Ναυτικούς Νόμους, ἀρχ. κολοβ. (175α)... μετὰ δὲ ὀκτὼ ἔτη συμβῆ ἀπώλειαν γενέσθαι ἢ πυρκαϊάν, ἢ διαρπαγὴν βαρβάρων, τῶν τόκων διάλυσις γενέσθω κατὰ τὸν ῥόδιον νόμον... (πρβλ. Ashburner 4 καὶ Βασιλ. LIII, Appendix)⁶, τελ. (180α) ὁ ἰδιωτικὸν φορτίον ἐπιτιθεὶς τῷ δημωσίῳ καὶ ἀναγκάζων ἐπιτοῦτο τὸν ναύκληρον, μὴ μόνον ζημιούσθω, καὶ ἐπὶ τὸ ναυάγιον κινδυνευέτω, ἀλλὰ καὶ αὐστηρῶς τιμωρεῖσθω. τέλος τοῦ ναυτικοῦ νόμου. (Ashburner 46 - 47, Appendix E).

Τὸ κείμενο αὐτὸ ἀνήκει θεματικὰ στὸ βιβλίον LIII, 1 τῶν Βασιλικῶν, ἀπὸ τὸ ὁποῖο σώθηκαν ὡς τώρα μόνον λίγες παράγραφοι, καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ λατινικὸ κείμενο τοῦ Κώδικα τοῦ Ἰουστινιανοῦ XI, 5⁷.

180β - 227β Διάφοροι χρονολογικοὶ πίνακες καὶ μερικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ νομοκάνονες, ἀρχ. (180β) Ἐκλογή ἀπὸ τῶν χρονικῶν διαστημάτων ἀπὸ μιᾶς ὥρας καὶ ἡμέρας ἕως ἑτῶν ἑκατόν. Τὸν ἐνιαυτὸν ἀριθμοῦμεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν... (Ἐκλογή ἀπὸ τὶς «Ροπές», πρβλ. I. - Π. Ζέπου III, 277).

Αὐτὸ τὸ τελευταῖο μέρος τοῦ κώδικα εἶναι σὲ πολὺ κακὴ κατάστασις. Τὰ φύλλα εἶναι ἀνακατωμένα καὶ ἡ γραφὴ, ἰδιαίτερα τῶν ἀριθμῶν στὴ σελιδοποίησις, ἔσβησε ἀπὸ τὴν ὑγρασία. Μερικὰ φύλλα εἶναι καταφωγμένα ἀπὸ τοὺς ποντικούς ἐνῶ ἄλλα ἔχουν καταστραφῆ.

228α Κτητορικὸ καὶ χρονολογικὸ σημεῖωμα :

Τὸ παρὸν νόμιμον ἐγράφη μὲν μετὰ πόνου πολλοῦ² διεξόδου δὲ καὶ δαπάνης τοῦ θεοφιλεστάτου λογιωτά³ του τε καὶ θεοπροβλήτου ἐπισκόπου τῆς ἀγιωτάτης ἐπισ⁴ κοπῆς καρνουπόλεως κ(υρίου)ν κὸρ Μακαρίου ἐκ χώρας⁵ κουτούφαρι· ὅποιος δὲ βουληθῆι ποτὲ τῶν καιρῶν νὰ ἀπο⁶ ξενώση καὶ ἀλλοτριώση αὐτό, ἐκ τῆς ἰδίας ἐξουσίας⁷ τοῦ αὐτοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιερέως χωρὶς θελήσεως καὶ⁸ εἰδήσεως αὐτοῦ εἴη κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος⁹ ἀπὸ θε(ο)ῦ κ(υρίου)ν παντοκράτορος· καὶ τῷ αἰωνίῳ πυρὶ ὡς ἐ¹⁰ ῥόσυλος παραδοθήσεται· εὗροι δὲ καὶ τὴν ὑπεραγίαν θε(οτό)κον¹¹ μαχομένην

6. W. Ashburner, Νόμος Ροδίων Ναυτικός — The Rhodian Sea - Law, Ὁξφόρδη 1909· Basilicorum libri LX. Series A, vol. VII. Textus librorum LIII - LIX edd. H. J. Scheltema - N. van der Wal, Groningen—s-Gravenhage 1974.

7. Cod. Justin. XI, 5 (ed. Krüger 429), «Ne quid oneri publico imponatur» τοῦ χρόνου 395 : «*Oneri publico sarcinam privatam ne quis imponat nec audeat portitores frumenti ad suscipiendum onus aliqua necessitate compellere. hoc enim facto atque commisso non in dispendium solum atque naufragii damnum tenebitur obligatus, verum etiam publicae coercitionis experietur vigorem*». Πρβλ. Ashburner ἔ. ἄ. 125.

έν τή ημέρα τής κρίσεως· έστω δέ και άφορισ¹² μένος παρά τής άρχιεροσύνης αὐτοῦ· έτος τής χ(ριστο)ῦ έναν(θρωπ)ήσεως¹³ ,αψιγ' έν μηρί όκτωβρίου κη'¹⁴ οι άναγινώσκοντες έρωσθε·¹⁵ και ύπερ τοῦ γραφάντος εῴχεσθε·¹⁶ έχει μὲν ό παρῶν βασιλικός και εκκλησιαστικός νόμος¹⁷ κεφάλαια 618 και φύλλα 228. |¹⁸ δόξαν τῷ θεῷ τῷ δόντι άρχήν και τέλος |¹⁹ 1713 όκτωβρίου 28.

Πρόκειται λοιπόν για τόν Νομοκάνονα τής επισκοπής τής Καρυούπολης. Τα έρείπια τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ βρίσκονται κοντά στο σημερινό χωριό Βαχό, τρία περίπου χμ. δυτικά από τὸ μοναστήρι τής Καταφυγιώτισσας, όπου βρισκόταν ὡς τώρα ὁ κώδικας. Ἡ επισκοπή τής Καρυούπολης άνηκε στη μητρόπολη τής Λακεδαίμονος και για πρώτη φορά τεκμηριώνεται στο δεύτερο μισό τοῦ 15ου αιώνα⁸. Ὁ έπίσκοπος Μακάριος δέν ήταν ὡς τώρα γνωστός⁹· ἡ πατρίδα του Κουτούφαρι ταυτίζεται χωρίς δυσκολία με τὸ σημερινό χωριό Κουτήφαρι, 26 χμ. ΒΔ τής Καλαμάτας.

228β Ποίημα σέ δεκαπεντασύλλαβους τοῦ γραφέα τοῦ κώδικα. Πρόκειται για τόν ιερομόναχο Ἄγοραστό, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε στα Κύθηρα, ένῶ ἡ οἰκογένειά του κατάγεται από τή Κρήτη¹⁰.

[Ἐτελει] ὠθη [τὸ] παρ [ὄν] με τοῦ θεοῦ τήν χάριν
 και θέλει λάβη τήν χαρὰν εκείνος ποῦ τὸ πάρη
 γιατί έχει έρωταπόκρισεις ὁμορφαις συνηγμέναις
 [μ] ἐ κρίσεις και απόφασαις άπλήν φράσιν γραμμέναις
 5 [Ἐχε] ι κανονες θαυμαστοῦς και τῶν ζ' συνόδων
 [θει] ὠδώ [ν] τὲ ιεραρχῶν και θείων άποστόλων
 [και νόμους] τοῦς πολιτικούς τῶν πάλαι βασιλέων
 πατριαρχῶν απόφασαις τῶν παλαιῶν και νέων
 πολλά είναι ὠφέλιμον εἰς προεστοῦς ποιμένας

8. H. G e l z e r, Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatum, Abh. Bayer. Akad. Wiss., phil. Cl. 21, Μόναχο 1901, 635 (IX, 256 - 259) : Ὁ Λακεδαιμονίας τής Πελοποννήσου έχει ταύτας· τοῦ Ἄμνκλων, τοῦ Καρυουπόλεως και τοῦ Βρεστένης. Πρ. R. J a n i n, Caryopolis, Dict. Hist. Géogr. Eccl. 11 (1949) 1245.— Τὸ χωριό ὁμῶς είναι πολύ παλαιότερο· μαρτυρεῖται στις άρχές τοῦ ένατου αιώνα, ὅπως δηλώνει ὁ βιογράφος τοῦ Φιλαρέτου τοῦ Ἐλεήμονος Νικήτας «... συνεγραψάμην τὸν βίον αὐτοῦ έτους ,στλ' έν έξορία ὧν έν Πελοποννήσῳ, έν Καριουπόλει» (πρβλ Μ. - H. F o u r m y - M. L e r o y, La vie de S. Philarète, Byzantion 9 (1934) 165, 27 - 29).

9. Πρβλ. Ἐρησκευτική και Ἡθική Ἐγκυκλοπαίδεια 7 (1965) 379.

10. Ἀπό έγγραφο τοῦ Ἀρχείου Κυθήρων γνωρίζουμε ὅτι ὁ παπὰς Μάρκος Ἄγοραστός (πατέρας τοῦ κωδικογράφου μας ;) βρίσκεται στα Κύθηρα τὸ 1680. Βλ. Χ ρ ὺ σ α ς Ἄ. Μ α λ τ ε ζ ὄ υ, Πρόσφυγες από τήν Κρήτη στα Κύθηρα, Ἐπετ. Ἐτ. Βυζ. Σπουδῶν 39 - 40 (1972 - 73) 521.

- 10 διατίναι ώρεώτατον όποϋ δέν τό γε καθ' ένας.
Καί άθές νά μάθης τίς έστιν ό γράφας τό βιβλίον,
'Αγοραστόν τόν λέγουσιν έκ τής νήσου καθόρας.
γέννημα θρέμμα τοϋ νησιού μὰ έκ γονέων ξένων
έκ τής περιφήμου κρητός κατάγεται τών γένων
- 15 πάντων έλαχιστότερος τών ιερομονάχων
καί δέεται καθημερονῶς διά ύγίαν πάντων
καί όσοι τάποκτήσεται καί όσοι τό διαβάσαι
παρακαλώ σās δουλοικῶς [έμ] ένα με θυμάσαι.
-